

Міністерство освіти і науки України
Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний
університет імені К. Д. Ушинського»
Південноукраїнський центр професійного розвитку керівників та фахівців
соціономічної сфери

КРИТИЧНЕ МИСЛЕННЯ В АКАДЕМІЧНОМУ СЕРЕДОВИЩІ: ВІД ТЕОРІЇ ДО ПРАКТИКИ

ЗБІРНИК МАТЕРІАЛІВ

***Всеукраїнської науково-методичної конференції з міжнародною участю
06 червня 2026 року***

ОДЕСА

DOI: <https://doi.org/10.24195/CriticalThinking2026>

УДК: 378:159.955

ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ КОМІТЕТ КОНФЕРЕНЦІЇ:

Музиченко Ганна В'ячеславівна - доктор політичних наук, професор, проректор з наукової роботи Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського».

Койчева Тетяна Іванівна – доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри педагогіки, в.о. першого проректора з навчальної та науково-педагогічної роботи Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського».

Ольга ЗБАРСЬКА (Olga Zbarskaya) - доктор наук, експерт у галузі креативного потенціалу людини, член академії ACSW, член The Textbook & Academic Authors Association, засновник та президент компанії «OZCREDO», автор книг та підручників.

Черненко Наталія Миколаївна - доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри освітнього менеджменту та публічного управління Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського».

Папач Ольга Іванівна - кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри математики і методики її викладання Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського».

Дерік Ілона Морисівна - кандидат філологічних наук, доцент, завідувач кафедри перекладу і теоретичної та прикладної лінгвістики Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського».

Листопад Олексій Анатолійович - доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри дошкільної педагогіки Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського».

*Рекомендова вченою радою Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»
(протокол №15 від 25 червня 2026 року.)*

Рецензенти:

Княжева Ірина Анатоліївна – доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри дошкільної педагогіки Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського».

Ольги Збарської : навчальний посібник / укладачі Н. М. Черненко, О. І. Папач. Львів-Торунь : Liha-Pres, 2025. 374 с.

2. Бацевич Ф. Основи комунікативної лінгвістики : підручник. 2-ге вид., доп. Київ : ВЦ «Академія», 2009. 376 с.

3. Державний стандарт базової середньої освіти: Постанова Кабінету Міністрів України від 30 вересня 2020 р. No 898. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/898-2020-%D0%BF#n16>. (дата звернення: 15.04.2026).

4. Кузнецова Г.П. Фоностилістика та фоносемантика в методичній системі навчання фонетики майбутніх учителів української мови і літератури. (Серія Педагогіка). № 12 (42). 2025. С. 2001–2026. 3236 с. Наукові інновації та передові технології DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-6165-2025-12\(42\)-2001-2025](https://doi.org/10.52058/2786-6165-2025-12(42)-2001-2025)

5. Селігей П. Структура й типологія мовної свідомості. Мовознавство. 2009. № 5. С. 12–29.

6. Словник української мови : Академічний тлумачний словник (1970–1980): в 11 т. / редкол. І. К. Білодід (голова), А. А. Бурячок та ін. Київ : Наукова думка, 1979. Т. 10. 659 с.

7. Сучасна українська мова: Лексикологія. Фонетика : підручник / А. К. Мойсієнко, О. В. Бас-Кононенко, В. В. Берковець та ін.; за ред. А. К. Мойсієнка. Київ : Знання, 2013. 340 с.

КУЛЄШКОВ Юрій Володимирович

КРИТИЧНЕ МИСЛЕННЯ ВАЖЛИВИЙ ЕТАП РОЗВИТКУ ТВОРЧОЇ ОСОБИСТІСТЬ

Критичне мислення в академічному середовищі є не лише теоретичною категорією, а й практичним інструментом, що визначає якість навчання, дослідження та наукової комунікації. У сучасних умовах інформаційного перевантаження здатність аналізувати, оцінювати та інтерпретувати дані стає базовою компетентністю студента і викладача. Критичне мислення формує інтелектуальну автономію, дозволяє уникати поверхневих суджень і сприяє виробленню аргументованої позиції.

У теоретичному вимірі критичне мислення розглядається як комплекс когнітивних навичок, що включають аналіз, синтез, оцінювання, інтерпретацію та рефлексію. Воно базується на логіці, доказовості та відкритості до альтернативних точок зору. Важливою складовою є також метакогніція, тобто усвідомлення власного процесу мислення. Це дозволяє суб'єкту контролювати свої судження, виявляти помилки та коригувати підходи до вирішення проблем.

Академічне середовище створює особливі умови для розвитку критичного мислення. Воно передбачає систематичну роботу з джерелами, аналіз наукових текстів, участь у дискусіях і написання дослідницьких робіт. Водночас формування цієї компетентності не відбувається автоматично. Воно потребує цілеспрямованих педагогічних стратегій, що стимулюють активне залучення студентів до процесу пізнання.

Однією з ключових проблем є домінування репродуктивного навчання, коли студенти орієнтуються на запам'ятовування інформації замість її осмислення. Такий підхід обмежує розвиток аналітичних здібностей і не сприяє формуванню незалежного мислення. Перехід до компетентнісної моделі освіти передбачає зміну акцентів у навчальному процесі. Важливо створювати ситуації, у яких студент змушений ставити запитання, сумніватися та обґрунтовувати власну позицію.

Практичний аспект розвитку критичного мислення пов'язаний із використанням інтерактивних методів навчання. До них належать дискусії, дебати, аналіз кейсів, проблемно-орієнтоване навчання. Ці підходи сприяють формуванню навичок аргументації, логічного мислення та оцінювання інформації. Наприклад, аналіз конкретних ситуацій дозволяє студентам застосовувати теоретичні знання на практиці, що підвищує рівень їхнього розуміння та залученості.

Важливу роль відіграє робота з науковими джерелами. Студенти повинні вміти відрізнити достовірну інформацію від недостовірної, оцінювати авторитетність джерел, аналізувати аргументацію авторів. Це особливо актуально в умовах поширення цифрових технологій, коли доступ до інформації значно спростився, але водночас зросла кількість недостовірних даних. Формування інформаційної грамотності є невід'ємною частиною критичного мислення.

Окремої уваги потребує роль викладача. Він виступає не лише джерелом знань, а й фасилітатором навчального процесу. Його завдання полягає у створенні середовища, яке стимулює самостійне мислення студентів. Це передбачає відкритість до діалогу, заохочення до висловлення різних точок зору та підтримку інтелектуальної ініціативи. Викладач має демонструвати приклад критичного мислення, що сприяє формуванню відповідної культури в академічному середовищі.

Не менш важливим є аспект академічної доброчесності. Критичне мислення тісно пов'язане з етичними принципами наукової діяльності. Усвідомлення відповідальності за власні судження, уникнення плагіату, чесність у дослідженнях формують основу довіри в академічній спільноті. Розвиток критичного мислення сприяє усвідомленню цих принципів і їх дотриманню.

Практична реалізація критичного мислення також включає написання наукових текстів. Студенти повинні вміти формулювати чіткі тези, будувати логічну структуру роботи, аргументувати свої висновки. Це вимагає не лише

знань, а й уміння їх систематизувати та інтерпретувати. Процес написання є важливим етапом осмислення інформації та розвитку аналітичних здібностей.

У сучасному академічному середовищі важливим є також міждисциплінарний підхід. Критичне мислення дозволяє інтегрувати знання з різних галузей, що сприяє більш глибокому розумінню складних проблем. Такий підхід відповідає вимогам глобалізованого світу, де більшість викликів має комплексний характер.

Підсумовуючи, можна стверджувати, що критичне мислення є ключовою компетентністю сучасної освіти. Його розвиток потребує системного підходу, що поєднує теоретичні знання та практичні навички. Академічне середовище повинно створювати умови для активного пізнання, стимулювати самостійність і відповідальність студентів. Лише за таких умов можливе формування фахівців, здатних до глибокого аналізу, обґрунтованих рішень і ефективної діяльності в умовах складного та динамічного світу.

На моїх заняттях «Принципи інженерної творчості», «Теорія вдосконалення технічних систем» намагаюсь використовувати в якості критичного мислення методику диверсійного аналізу. Він створений для виявлення тих слабких місць в технології, конструкції машин або в бізнесі, які знижують їх ефективність або не дають можливості подальшого зростання їх функціонального призначення.

Критичне мислення в академічному середовищі передбачає здатність не лише засвоювати знання, а й піддавати їх сумніву, перевіряти їхню обґрунтованість та виявляти приховані суперечності. Одним із ефективних підходів до розвитку такої здатності може бути адаптація інструментів теорії розв'язання винахідницьких задач, зокрема диверсійного аналізу. У технічній сфері цей метод застосовується для навмисного виявлення слабких місць системи шляхом моделювання її руйнування або погіршення функціонування. Перенесення цього підходу в академічне середовище відкриває нові можливості для формування глибокого аналітичного мислення.

У теоретичному вимірі диверсійний аналіз базується на інверсії мислення. Замість традиційного пошуку шляхів покращення системи пропонується поставити питання про те, як її можна зруйнувати або зробити неефективною. Такий підхід дозволяє виявити приховані залежності, критичні вузли та потенційні ризики. У контексті академічного мислення це трансформується у здатність аналізувати аргументацію через пошук її слабких місць, логічних розривів та необґрунтованих припущень.

Застосування диверсійного аналізу в освітньому процесі сприяє формуванню навички інтелектуальної провокації. Студент навчається ставити запитання, які виходять за межі очевидного, і розглядати знання не як завершену істину, а як конструкцію, що може бути піддана перевірці. Це особливо важливо у роботі з науковими текстами, де критичний аналіз джерел є основою академічної доброчесності та якості дослідження.

Практичний вимір використання диверсійного аналізу в академічному середовищі може реалізовуватися через спеціально організовані навчальні завдання. Наприклад студентам пропонується не лише проаналізувати наукову статтю, а й визначити, яким чином можна поставити під сумнів її висновки. Це включає пошук альтернативних пояснень, виявлення методологічних обмежень та оцінювання достовірності використаних даних. Такий підхід стимулює глибше занурення в матеріал і формує здатність до аргументованої критики.

Важливим аспектом є також розвиток навички роботи з помилками. Диверсійний аналіз передбачає свідоме моделювання негативних сценаріїв, що дозволяє краще зрозуміти природу помилок і способи їх уникнення. В академічному середовищі це може проявлятися у практиці аналізу типових помилок у дослідницьких роботах, що сприяє підвищенню якості навчання та формуванню відповідального ставлення до результатів власної діяльності.

З точки зору педагогічної практики важливо створити умови, у яких диверсійний аналіз не сприймається як деструктивна критика, а як інструмент пізнання. Викладач має спрямовувати студентів на конструктивне використання цього методу, підкреслюючи його роль у вдосконаленні знань і розвитку аналітичних здібностей. Це передбачає формування культури відкритого обговорення, де критика є аргументованою і спрямованою на пошук істини.

Інтеграція диверсійного аналізу у процес написання наукових текстів також має значний потенціал. Студент може використовувати цей підхід для самоперевірки власної роботи, ставлячи питання про те, які елементи дослідження є найбільш вразливими. Це дозволяє виявити слабкі місця аргументації ще до зовнішнього рецензування і підвищує загальний рівень академічної культури.

У ширшому контексті диверсійний аналіз сприяє розвитку метакогнітивних навичок. Усвідомлення процесу власного мислення та здатність критично оцінювати власні судження є ключовими характеристиками зрілого інтелекту. Академічне середовище, яке підтримує такі практики, формує не лише фахівців у певній галузі, а й особистостей, здатних до самостійного і відповідального мислення.

Разом з тим необхідно враховувати можливі ризики. Надмірне зосередження на пошуку недоліків може призвести до скептицизму, що блокує конструктивне мислення. Тому важливо поєднувати диверсійний аналіз із традиційними методами вирішення проблем, забезпечуючи баланс між критикою і творчістю. Лише за таких умов цей підхід буде ефективним інструментом розвитку критичного мислення.

Підсумовуючи можна зазначити, що використання диверсійного аналізу в академічному середовищі є перспективним напрямом, який дозволяє поєднати інженерне мислення з гуманітарною традицією критичного аналізу. Такий синтез сприяє формуванню глибокого розуміння знань, розвитку аналітичних навичок і підвищенню якості освітнього процесу. Він орієнтує студентів на

активну пізнавальну позицію і готує їх до діяльності в умовах складного та мінливого світу.

Висновки.

Як, не дивно, але виявляється методика критичного мислення існує, хоча і в галузі техніки (саме про це йдеться в епіграфі): диверсійний аналіз.

Для хоч якогось критичного аналізу ситуації, людина повинна мати доволі значні знання і досвід роботи в цій галузі. Ті знання на які вона має спиратись в своєму оцінюванні проблемної ситуації. А тому реалізація цих методів в студентському середовищі доволі проблематична.

Особливо це стосується техніки де студент повинен мати неабиякі знання з фізики, теорії механізмів і машин, деталей машин, опор матеріалів., тощо.

Хоча я не правий в будь-якій галузі існують певні знання, тонкощі, якісь міфи, упередження, тощо. Щоб в цьому розібратись і рухатись далі потрібні не аби які знання, а також, дійсно критичне мислення.

КУЛІКОВА Світлана Вікторівна

СТРАТЕГІЇ КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ У ПРОЦЕСІ МУЗИЧНО-СЕНСОРНОГО РОЗВИТКУ ДОШКІЛЬНИКІВ ІЗ ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНІМИ ПОТРЕБАМИ

Сучасна парадигма інклюзивної освіти в Україні вимагає докорінного перегляду традиційних методик навчання та виховання, оскільки акцент зміщується з простого засвоєння знань на розвиток життєвих компетентностей та когнітивних навичок. Актуальність обраної проблеми зумовлена тим, що музично-сенсорний розвиток є основою для сприйняття світу дітьми з особливими освітніми потребами, проте він часто залишається на рівні репродуктивного відтворення без належного залучення розумових операцій. Впровадження стратегій критичного мислення в процес музичного виховання дає змогу не лише коригувати сенсорні порушення, а й стимулювати самостійність суджень та аналітичні здібності дитини, що є надзвичайно важливим для її подальшої соціальної адаптації.

Аналіз досліджень та публікацій свідчить про значний інтерес наукової спільноти до питань когнітивного розвитку та інклюзії, зокрема у працях О. Пометун та О. Тяглої ґрунтовно досліджено загальні засади формування критичного мислення в освітньому процесі. Питання психолого-педагогічного супроводу дітей із особливими освітніми потребами у своїх наукових розвідках висвітлювали Н. Белоусова та О. Мартинюк, водночас Т. Дороніна та В. Бондар зосереджували увагу на інноваційних технологіях навчання в умовах інклюзії. Окремі аспекти мистецької освіти та її корекційного потенціалу для дошкільників представлені у наукових доробках О. Сухомлинської та М.

combating deception (self-deception) and increasing stress resistance in extreme conditions	психологічний ресурс протидії обману (самообману) та підвищення стресостійкості в екстремальних умовах	
Nataliia Kravchuk Formation of critical thinking in the process of teaching a “professional foreign language”	Кравчук Наталія Формування критичного мислення в процесі викладання “іноземної мови професійного спрямування”	176
Mykhailo Krasota Critical thinking in car diagnostics	Красота Михайло Критичне мислення при діагностуванні автомобілів	178
Oksana Krychkiivska Developing creative thinking in future it specialists	Кричківська Оксана Розвиток креативного мислення у майбутніх ІТ-фахівців	180
Volodymyr Krupa Formation of critical thinking skills in students when studying the discipline "innovative entrepreneurship"	Крупа Володимир Формування навичок критичного мислення у здобувачів освіти при вивченні дисципліни «інноваційне підприємництво»	182
Andrii Krupnyk Critical thinking in the practice of democracy: how to influence local politics	Крупник Андрій Критичне мислення у практиці народовладдя: як впливати на місцеву політику	186
Halyna Kuznetsova Communicative-cognitive approach in the methodological system of teaching phonetics to future teachers of Ukrainian literature	Кузнецова Галина Комунікативно-когнітивний підхід у методичній системі навчання фонетики майбутніх учителів української словесності	191
Yurii Kulieshkov Critical thinking is an important stage in the development of a creative personality	Кулєшков Юрій Критичне мислення важливий етап розвитку творчої особистості	196
Svitlana Kulikova Critical thinking strategies in the process of musical and sensory development of preschoolers with special educational needs	Кулікова Світлана Стратегії критичного мислення у процесі музично-сенсорного розвитку дошкільників із особливими освітніми потребами	200
Maryna Kushnierova Formation of	Кушнієрєва Марина	204